

EL CONCILI TARRACONENSE DE 1717; EL PROCEDIMENT

JOSEP M. MARQUÈS

El 1717 (del 21 de juny al 7 d'octubre) se celebrà a Girona un concili de la província eclesiàstica Tarraconense. El lloc de la reunió venia determinat per l'absència de Tarragona de l'arquebisbe Isidre Bertran, expulsat per Felip V pel fet d'haver estat nomenat per l'arxiduc. En aquest cas, pertocava al bisbe promogut més antic de la província de reunir-lo.¹ Era el prelat gironí Miquel Joan de Taverner i de Rubí, que havia pres el bàcul el 1699.

Taverner era botifler declarat, i, com a tal, s'absentà del bisbat durant el govern de l'arxiduc. La seva presidència, per tant, havia de ser ben vista a Madrid. Tenia, a més, familiars molt ben situats a la província eclesiàstica; el nebot Francesc de Taverner era abat de Sant Feliu de Girona, i, per aquesta raó, membre nat del concili; no hi participà per un contenciós que mantenia, en pretendre el primer lloc entre els abats, però hi féu presentar reiteradament les seves pretensions protocol·làries. Un altre nebot, Josep de Taverner, futur bisbe, era canonge de Barcelona, i participà en la reunió com a síndic del capítol del qual era membre; el tercer nebot, Fèlix de Taverner, era abat de Breda, i igualment assistí a l'assemblea.

El secretari del concili, el doctor Narcís Nadal, estengué de pròpia mà les actes originals del concili en uns quaderns que ell mateix anomenà *Regestrum abbreviatum negotiorum S<acri> C<oncilii> P<rovincialis>*. Féu escriure igualment les actes autèntiques, destinades a l'arxiu de la província eclesiàstica, i n'obtingué una còpia simple, de la qual autenticà més d'un document, destinada al seu senyor, el bisbe Taverner. El *Regestrum* i la còpia simple referits es troben a l'Arxiu Diocesà de Girona.

¹ Tot i que el capítol de la seu metropolitana pretenia que en seu vacant l'havia de convocar ell; vegeu antecedents de la qüestió a Antoni JORDÀ i FERNÁNDEZ, *Església i poder a la Catalunya del segle XVII. La seu de Tarragona*, Montserrat, 1993, p. 36-38.

El nostre propòsit és precisar el funcionament de la reunió, el procés d'elaboració de les decisions i de la negociació amb la monarquia que s'hi dugué a terme, a partir de les actes oficials de les sessions.

La lectura de les actes no aclareix el procés de presa de decisions. Segons aquestes, els nomenaments de càrrecs i la promulgació de decrets els fa el bisbe president, *sacro approbante concilio*. Per quina via s'expressava l'aprovació? No per la de votació; no n'hi ha ni esment ni indicis. Tampoc hi ha, en molts casos, notícia d'esmenes proposades a projectes de constitucions; a la lectura d'una d'elles segueix immediatament el decret, en la forma que hem indicat. En altres ocasions, però, funcionà un mecanisme d'elaboració de decisions, amb admissió d'iniciatives del concili, intervenció d'assessors i discussió i aprovació.

El concili havia de negociar també amb l'autoritat reial, i, per cert, representada per interlocutors diversos, a través de comissionats. La forma de negociació, en què es determinava els punts on es podia cedir i aquells que calia mantenir, mereix també ser precisada.

Per formular les preguntes pertinents sobre això, cal partir d'hipòtesis. Primera hipòtesi; el concili és una mena de cambra d'enregistrament de decisions preses fora d'ell, com ho foren en el seu temps les Corts franquistes. Segona hipòtesi; en el concili, entre tots ho fan tot; tothom discuteix i tothom vota. Seria la versió *democràtica* del concili; cada membre, un vot. Tercera hipòtesi; en el concili hi ha una minoria que elabora les decisions, per exemple, els bisbes o el president tot sol, i una majoria que es limita a discutir aquelles que afecten el seu *statu quo*. La tercera hipòtesi té alguna versemblança; hom ha dit que les constitucions de 1717 foren promulgades sense discussió, després de la seva lectura ordenada pel bisbe president.² Tanmateix, la lectura de les constitucions de 1717 fa pensar que, en una eventual discussió, els canonges de les catedrals i sobretot els abats i priors haurien fet de convidats de pedra, perquè els era indiferent allò que es determinés. Resta encara una hipòtesi; que l'assemblea observés un procediment divers per a les constitucions i per als afers fiscals. La quarta hipòtesi és la que s'ajusta als fets.

² *Collectio novissima constitutionum provincialium Tarraconensium*, ed. J. D. Costa y Borrás, Barcelona, 1866, II, p. 187; "Desde la sesión VII empezaron a leerse las constituciones, que el Ilmo. Sr. Obispo presidente iba presentando, y el Concilio las aprobaba casi sin discusión".

CONVOCATÒRIA I ASSISTENTS

El 5 de maig de 1717, el bisbe Taverner ordenà al seu notari de cursar lletres de convocatòria als prelats i síndics que havien d'acudir al concili, donant com a raó que hi havien afers importants i urgents que afectaven tota la clerecia i l'estat de la província.

La iniciativa, però, no l'havia pres el prelat, sinó la cort de Madrid. Ja el juliol de 1716, el comissari general de Croada, Francisco Antonio Ramírez, havia comunicat al bisbe de Girona, com a *antiquior* de la província Tarraconense, la concessió papal de pròrroga del Subsidi i Excusat, amb ordre que concordés amb la província la forma de pagament d'aquestes concessions. Amb data de 14 d'abril de 1717, el rei comissionà el marquès de Castelrodrigo, virrei de Catalunya, per firmar les concòrdies. El concili es reunia per voler de la cort i el govern, per cobrar de la província la contribució eclesiàstica, atesa la manca de facultats que amb aquest objecte s'havia posat de manifest en una reunió del braç eclesiàstic de Catalunya, celebrada a Barcelona el gener de 1716.

Assistents

Assistiren al concili tots els convocats. Cal recordar, potser, que hi acudien els bisbes (personalment hi foren el d'Urgell, Guinda, i el de Tortosa, Miguélez) o els seus procuradors, els síndics dels capítols catedralicis, vuit en total, als quals cal afegir el capítol d'Àger, i els abats i priors. D'aquest darrer grup potser cal fer-ne una enumeració més detallada. Els abats eren els de Banyoles, Ripoll, Sant Pere de Galligants, Besalú, Amer, Breda, Gerri, Montserrat, la Portella, Santes Creus, Poblet, Sant Feliu de Guíxols, la O, Lavaix, Benifassà, Sant Benet de Bages, Sant Pau del Camp i Cardona, i els priors, els de Santa Anna de Barcelona, Ullà, Sant Tomàs de Fluvià, Scala Dei, Terrassa, Santa Maria de Besalú, Manresa, Roda d'Isàbena i Calaf.

La puntualitat no fou total; quatre membres de l'assemblea es presentaren en la tercera sessió, nou en la quarta i dos en la cinquena. No sembla haver-se tractat de retards diplomàtics.

Es produïren algunes discrepàncies respecte del prior de Calaf. Segons el síndic de Vic, no hi podia assistir, perquè era súbdit del bisbe de la mateixa diòcesi, en qualitat de curat. L'abat de Solsona, per la seva part, al·legà que la col·legiata de Calaf feia cap a la jurisdicció de la col·legiata que ell presidia. La discrepància no fou resolta, i Calaf fou admès.

L'admissió d'Àger era també problemàtica, perquè l'arxiprestat era vacant, i hom no solia convocar en aquest cas el capítol a concili. Els habilitadors, amb tot, no posaren obstacles a la seva admissió.

Habilitacions

No era suficient que hi hagués al concili representants de cada una de les entitats convocades; calia que els procuradors de persones singulars, com ara bisbes i abats, i els síndics dels capítols portessin poders notariais en bona i deguda forma. Els poders no es redactaven en forma genèrica, sinó que de vegades especificaven les facultats de l'apoderat, i li permetien o li prohibien actes concrets.

A fi d'examinar els poders portats per procuradors i síndics, el concili elegí en la segona sessió uns habilitadors, o comissionats, per declarar que venien proveïts de facultats suficients. Foren designats per a aquesta comesa el bisbe d'Urgell, l'abat de Banyoles, el prior d'Ullà i el síndic del capítol de Solsona (en endavant, sempre que esmentem un síndic, cal entendre que ho és d'un capítol catedralici). Acabaren la seva tasca en les sessions inicials; més tard examinaren els poders del representant del bisbe de Solsona, nomenat en el decurs del concili. El seu informe era positiu si els poders portaven la *clàusula cameral*, és a dir, facultats per obligar els béns de les seves institucions amb vista a satisfer la part d'impostos que els seria assignada amb la mateixa mesura d'obligació que s'exigia a les escriptures que afectaven la cambra papal, que era màxima.

Cerimonial

La primera sessió se celebrà a la capella de l'Esperança de la catedral. Allà tots els assembleistes pronunciaren el jurament de defensar el dogma de la Concepció de la Mare de Déu i el de guardar secret d'aquells aspectes de la deliberació que poguessin afectar el bon nom d'una persona o fer-la odiosa (per exemple, per haver-se oposat a una proposta reial). També es donà lectura a dos textos del Concili de Trento sobre la reforma de costums. El discurs inaugural del bisbe president era tan polit en la forma com imprecís en el contingut. També l'agent reial, les dues vegades que comparegué a l'assemblea, pronuncià discursos de total buidor temàtica, sargits amb referències de l'antigor clàssica.

Les sessions de treball se celebraren en una sala del palau episcopal.

NOMENAMENT DE CÀRRECS

La província i els seus oficials

La província tenia personalitat jurídica pròpia, i el concili n'era l'òrgan rector extraordinari. Comptava per a la seva tasca normal amb procuradors, oïdors de comptes i arxivers, advocats i un secretari.

Uns procuradors permanents s'ocupaven del cobrament de les quantitats destinades a la corona. En el moment del concili, eren Josep Rius i Josep Amigant, canonges de Barcelona. Amb un origen similar a la Generalitat de Catalunya, que fou al principi l'òrgan permanent de les Corts catalanes per a afers fiscals, la província no gaudí de tanta consistència institucional.

Un canvi en la constitució dels procuradors de la província es produí en el concili de 1717; en la sessió 39, el president proposà que un fos de Barcelona, i l'altre, d'una altra catedral. Fou elegit com a nou procurador Antoni Cortès, síndic de Tortosa, amb obligació de residir a Barcelona; en la mateixa ocasió, es promulgaren normes per al càrrec de procurador, normes que no consta qui havia redactat.

En la sessió 6, atès que Pere de Cardona, advocat de la província, havia mort, i que el seu col·lega Ignasi Rius havia estat promogut a l'Audiència reial, el concili, a proposta del president, nomenà advocats de la província Josep Francesc Alós i Rius i Josep Rovira, doctors en dret veïns de Barcelona.

A proposta del president, en la sessió 30, hom acordà confirmar Ramon Permini, prevere, com a secretari interí de la província, fins que l'arquebisbe de Tarragona en nomenés un altre. En la mateixa sessió, i atesa la mort de Josep Homdedéu, canonge de Tarragona i oïdor de comptes i arxiver de la província, fou nomenat per al mateix càrrec Jacint Casanovas, també canonge de Tarragona.

Pel que sembla, la provisió dels càrrecs provincials pertanyia a l'arquebisbe, i només en faltar aquest hi intervenia el concili.

Càrrecs conciliars

Foren nomenats en la sessió segona. Per als càrrecs protocol·laris, hom se serví de familiars del bisbe; els altres foren nomenats pel president, *sacro approbante concilio*.

La responsabilitat principal la tenia el secretari. Fou Narcís Nadal, doctor en teologia, notari de la cúria eclesiàstica de Girona.

Enumerem els càrrecs protocol·laris. Fiscal: Joan B. Palau, familiar del bisbe convocant. La seva funció era més aviat formal, i consistia a comparèixer al final de cada sessió per acusar de contumàcia els absents. Porter: Llorenç Ferrer, doctor en dret i familiar del bisbe. Es tractava d'un càrrec protocol·lari, com el del sotsporter, atribuït a un altre familiar, Jacint Garí, igualment doctor en dret. Capellà del concili: Joan B. Palau, ja referit, que havia de celebrar la missa cada dia a les 9 del matí. Mestre de cerimònies: Domènec Azols, que ho era de la catedral de Girona. Comissaris per rebre el legat reial: l'abat de Besalú i el síndic de Tarragona. Tots aquests nomenaments foren fets el primer dia de sessions.

Als promotors els corresponia d'activar els afers sotmesos a l'examen dels reunits. Hom elegí el bisbe de Tortosa, l'abat de Poblet i els síndics de Lleida i Urgell. Tindrem ocasió d'avaluar el treball que acompliren.

Advocats i consultors. Podien ser membres o no del concili. Als advocats els pertocava d'informar jurídicament les propostes que el concili els trametés; hagueren de despatxar nombroses consultes. Eren: el síndic de Vic, Josep Rius i de Falguera, doctor en dret i canonge de Barcelona; Ferran Diern, vicari general de Girona, i Jeroni Fontdevila, advocat de Barcelona. Els consultors havien d'informar sobre base teològica els afers de caràcter moral que se'ls presentessin, que foren exactament dos, a l'entorn de les immunitats; no treballaren sols, sinó juntament amb els advocats. Foren consultors els abats de Sant Pere de Galligants i Sant Feliu de Guíxols; el síndic de Girona; el prior dels dominics de Girona, Narcís Vilar, i el rector del col·legi dels jesuïtes de la mateixa ciutat, Jaume Garí.

Les remuneracions assignades a cada càrrec foren: vint lliures a cada càrrec de protocol, 900 lliures al secretari, 300 a dos auxiliars seus, 40 a cada advocat i 20 a cada consultor. Hom va sufragar també tasques dels procuradors de Barcelona i dels agents a Madrid, i es distribuïren 250 lliures d'almoines entre els hospitals de Barcelona i Girona, les monges caputxines i els presos d'aquesta darrera ciutat.

RITME DE TREBALL

El concili fou segurament el més llarg dels de la província; durà del 21 de juny de 1717 fins al 7 d'octubre; es reunia en tres sessions setmanals, que començaven a les cinc de la tarda, fins a un total de 43 sessions. El ritme era molt lent, i deixava abundants possibilitats de diàleg oficiós. Si es negociaren per aquesta via acords o no, no consta. Pel que fa a l'elaboració de constitucions, no hi ha cap indicatiu que se'n parlés pels passadissos. Més aviat cal conjecturar si va existir aquest diàleg analitzant la temàtica de les constitucions promulgades i el seu possible origen. Òbviament, els bisbes es van guardar prou d'imposar-se obligacions a si mateixos; al contrari, una de les normes, la que tracta dels beneficis personats, la feren redactar de forma que els estalviés l'excomunió en cas d'incompliment. La providència no tenia res de nou, i es poden trobar constitucions del s. XIV on es reservaven un privilegi semblant. Les constitucions sobre els canonges foren dulcificades en gran manera. Els promotors, en efecte, havien proposat de penalitzar econòmicament els canonges que no acudissin al cor a recitar les hores canòniques. La disposició projectada es perdé pel camí, i en el seu lloc n'aparegueren d'altres de força persuasiva molt esmussada. Sobre els religiosos no s'elaborà cap constitució, i quan, en la darrera sessió, el bisbe de Tortosa proposà de redactar un avís a fi que els nous abats rebessin la corresponent benedicció, els abats que hi havia al concili s'hi oposaren dient que, quan les butlles papals parlaven de benedicció, no era pas en forma de precepte. Les mesures preses sobre el clergat i el poble cristià poden tenir interès per deduir quines eren les preocupacions dels bisbes a propòsit d'aquests col·lectius, però no hi ha cap motiu per pensar que haguessin de suscitar la participació, l'adhesió o la protesta de canonges i religiosos.

SUBSIDI I EXCUSAT

El repartiment entre les esglésies de la concessió papal al rei dels impostos del Subsidi i Excusat era la causa determinant de la reunió del concili de 1717. El marquès de Castelrodrijo, virrei de Catalunya, havia enviat a Girona Leonardo Gutiérrez de la Huerta a negociar-lo. La tramesa d'un agent reial en aquests casos era de costum; el protocol prescrivia que entrés a la sala de sessions a presentar la seva petició i que negociés efectivament amb una

comissió nomenada per l'assemblea, la qual informava els reunits sobre els punts pendents d'acord.

Afers i negociadors

En el cas present, la temàtica a discutir era relativament àmplia. Tres eren els capítols principals; la signatura de la concòrdia sobre la satisfacció del Subsidi i Excusat per al quinquenni iniciat el 1716, l'aprovació dels comptes pendents del període 1703-1715, i, en tercer lloc, la modificació del repartiment entre els obligats a pagar. En efecte, des de Madrid, hom continuava exigint que la província eclesiàstica pagués la mateixa quantitat que havia de satisfer quan el Rosselló pertanyia a la província; aquesta feia els repartiments sobre unes llistes velles de beneficis, talment que de molts les rendes havien esdevingut incobrables; finalment, la situació de territoris de diòcesis catalanes en territori aragonès sobretot, però també valencià, feia molt difícil el cobrament de rendes localitzades en aquests indrets, quan era necessari valer-se de l'auxili de les autoritats civils locals; la dificultat s'havia agreujat després de la conquesta borbònica d'aquests territoris i de la *nova planta* a la qual havien estat sotmesos. A aquestes qüestions se n'afegí una d'inesperada; durant el concili el rei reclamà el Subsidi i Excusat pel període 1703-1715.

No ens interessa ací tant d'examinar els detalls de cada un d'aquests problemes com de precisar la forma de treballar-los el concili. Aquest havia de redactar i signar unes *escriptures de concòrdia*, per les quals els reunits, com a representants dels prelats, clergues, religiosos i persones eclesiàstiques de la província, acceptaven la concessió papal del Subsidi i Excusat, i prometien pagar-lo al rei en terminis i condicions *concordades* amb els agents reials.³ Les condicions eren unes vint-i-dues, i versaven sobre interessos en cas de retard, canvi de la moneda aragonesa i valenciana, presentació de comptes i molts altres detalls.

A Barcelona, calia negociar no sols amb el virrei, marquès de Castrolodrigo, sinó també, per a l'aprovació de comptes pendents, amb Dalmau de Copons i Grimau, sotsdelegat del tribunal de Croada i agent, per

³ Les esglésies de Castella i Lleó negociaven i firmaven una concòrdia semblant a cada concessió papal quinquennal del Subsidi i Excusat, però no es reunien en concili, sinó que formaven a aquest efecte la *Congregación del Clero de Castilla y León*. V. M. GUTIÉRREZ, art. "Congregación del Clero de Castilla y León", *Diccionario de historia eclesiástica de España*, suplemento I, Madrid, 1987, p. 224-225.

tant, del comissari de Croada. Aquesta comesa era pròpia dels procuradors de la província, i se'ls encomanà explícitament en la sessió tercera; en la següent, a més, reberen poders del concili. Hagueren de cercar també préstecs per fer efectives les quantitats reclamades pel govern.

Finalment, el concili nomenà agents a Madrid Gaspar Rovira, canonge de Lleida, i Antoni Portell, monjo de Ripoll, que ja residien a la cort, i els donà poders per negociar i actuar judicialment i extrajudicialment. Ells gestionaren amb el comissari de Croada i el confessor reial la renúncia del rei a cobrar el Subsidi i Excusat anteriors a 1715, que probablement hom exigia més com a mitjà de pressió sobre el concili que no pas amb voluntat de fer efectives les quantitats corresponents.

La comesa dels negociadors a Barcelona i a Madrid no ofereix peculiaritats dignes de nota. En canvi sí que la té l'actuació dels comissionats gironins.

Comissions conciliars

En la quarta sessió foren elegits per redactar l'escriptura de concòrdia (i per tant, per negociar-ne les clàusules amb l'agent Gutiérrez), el bisbe d'Urgell, l'abat de Ripoll, el prior de Santa Anna i el síndic de Barcelona, Josep Taverner. Aquesta comissió tingué la feina més important, i dintre d'ella, el síndic Taverner fou la peça clau. Tant és així que, en acabar-se el concili, hom acordà obsequiar-lo amb un calze, valorat en cinquanta dobles, distinció talment inusual que expressament s'assenyalà que no havia de crear precedents.

Altres comissions elegides foren; en la tercera sessió, per informar sobre l'estat de comptes de la província, el procurador del bisbe de Barcelona, Rius; el síndic de Barcelona, Taverner, i el de Girona, Camps. Per redactar les instruccions a fi de redactar les noves taxes, l'abat de Cardona i els síndics de Vic, Girona i Tortosa. Per demanar la condonació de quinquennis passats, Rius, Taverner i Camps. Per revisar els comptes de Subsidi i Excusat donats pels capítols, els abats de Ripoll i de Cardona. Per redactar els pactes entre la província i els capítols, els síndics de Lleida i Solsona. Finalment, per taxar els que havien treballat pel concili, en la sessió 37, foren designats el bisbe d'Urgell, l'abat de Cardona, el prior de Santa Anna i el síndic de Barcelona, és a dir, els redactors de la concòrdia amb el canvi de l'abat de Ripoll.

No és difícil de notar una reiteració de designacions a favor d'algunes persones, com Rius, Taverner i l'abat de Cardona.

La tasca de les comissions

El fraccionament de tasques entre les comissions i l'elecció reiterada de membres per constituir-ne de noves podia anar mostrant la confiança del concili en persones determinades del seu si. Ara, aquestes comissions treballaren en estreta relació amb l'assemblea que els conferia un mandat.

Els comissaris per a les noves taxes comparegueren davant l'assemblea tres vegades (sessions 14, 19 i 37), i els seus informes foren aprovats. En canvi, els comissaris per a la redacció de la concòrdia feren la llançadora entre el concili i l'agent Gutiérrez, i hagueren de tenir en compte també respostes que el mateix agent reial es féu donar pel seu principal, el marquès de Castelrodrigo. En total, informaren el concili almenys set vegades, i en dues (sessions 10 i 15) proposaren *dubia* a fi que l'assemblea prengués determinis per orientar la seva negociació amb Gutiérrez.

Els *dubia* o preguntes al concili que plantejava la comissió deien, per exemple: Cal insistir amb Leonardo Gutiérrez que el territori del bisbat d'Urgell situat al regne d'Aragó sigui separat a efectes fiscals de la província? Cal insistir que les esglésies no s'obliguin al pagament en forma particular, sinó que ho facin juntes i solidàriament amb la província? Les altres preguntes eren similars, i tenien com a objecte obtenir del concili orientacions precises per al treball de la comissió. El projecte d'escriptura de concòrdia passà també una vegada a assessorament dels advocats.

En definitiva, la negociació sobre els afers econòmics, tot i la seva complexitat, fou duta a terme amb tots els avantatges que comportava el funcionament àgil d'una comissió, i sense que mai escapés al control de l'assemblea. Interessava a tots els estaments per les seves conseqüències, i particularment als capítols catedralicis, cobradors de les quantitats repartides, i tots hi prengueren part. S'enregistraren, a propòsit de certs detalls, algunes peticions i protestes de capítols més afectats, com els de Lleida, Urgell i Tortosa, que havien d'efectuar cobraments fora del regne; la majoria s'imposà a la minoria i les peticions referides foren desatesses. En canvi una instància feta unànimament per tots els capítols catedralicis, que es reconegué que la seva comesa de cobrar el Subsidi i Excusat no la tenien per obligació sinó per pacte, fou acceptada pel concili.

CONSTITUCIONS I DECRETS

Les constitucions emanades del concili de 1717 foren exactament 36. Com ha estat indicat, el concili s'havia dotat d'uns promotors d'afers i de dos grups consultius formats per experts, els advocats i els teòlegs. Cal analitzar ara quines constitucions proposaren els promotors, l'*iter* que van seguir i el resultat de les propostes. Cal mostrar també el camí que seguiren les constitucions que procedien de la presidència.

Iniciatives de l'assemblea

Els promotors —el bisbe d'Urgell, l'abat de Poblet i els síndics d'Urgell i Lleida— aportaren diverses iniciatives, que numerem per facilitar referències posteriors. Presentaren quatre propostes a la sessió 7; 1) que el tribunal metropolità deixés d'admetre apel·lacions frívoles; 2) que hom prengués mesures per evitar que els clergues fossin citats davant tribunals seculars; 3) que les esglésies seculars *nullius dioecesis* (l'arxiprestat d'Àger) les visités el bisbe més pròxim; i 4) que les censures i excomunionis que hom dictava arran de processos per deutes es fessin servir només en casos extrems. En la sessió 8 presentaren una proposta: 5) que es posés remei als fraus que se solien fer en la fundació de beneficis personats. En la sessió 13 proposaren: 6) que per estimular l'assistència de prebendats a l'ofici diví, els bisbes convertissin un terç de les rendes en distribucions (a percebre només pels que fossin presents al cor). En la sessió 19 presentaren: 7) sis greuges que les esglésies rebien de la jurisdicció civil. En la sessió 23 demanaren: 8) que a les catedrals s'instituïssin els càrrecs de magistral i doctoral, tal com desitjava el rei. En la sessió 25 es queixaren: 9) d'interpretacions abusives fetes pel tribunal del Breu,⁴ un tribunal a través del qual la monarquia a Catalunya podia castigar els clergues delinqüents sense haver-se de preocupar per les immunitats eclesiàstiques. Es tractava, en general, d'iniciatives jurídicament ben fonamentades i necessàries o útils de fet; ningú no ho posà en dubte.

El destí immediat de les iniciatives era la seva discussió en assemblea i ser trameses als advocats. Passaren aquest tràmit les 1-5. La 6 passà als advocats sense discussió. La 7 passà també als advocats i s'hi afegí una qüestió

⁴ Josep M. MARQUÈS, "Tribunals peculiars eclesiàstico-civils de Catalunya: les Contencions i el Breu", a *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, vol. II, p. 381-392.

sobre les baronies eclesiàstiques, provocada per una ordre donada pel virrei de Catalunya mentre el concili es trobava reunit. La 8 la resolgué el president dient que els síndics dels capítols en donessin notícia a les respectives corporacions. La 9 la resolgué el president (accidentalment, el bisbe d'Urgell) dient que el concili pregués el bisbe de Girona, jutge del Breu, d'ordenar als seus sotsdelegats que no canviessin la normativa vigent.

Resoltes doncs, expeditivament, les iniciatives 8 i 9, es *perderen* en tràmit d'informe les núm. 3 i 6. No és difícil d'imaginar que la 3 la impugnà Àger, i la 6, tots els síndics de capítols, els quals devien proposar una orientació alternativa; la que donà origen a les constitucions publicades núm. 24 i 25, sobre l'assistència al cor dels prebendats. Seguiren tot el camí les propostes núm. 1-2, 4-5; donaren origen per aquest ordre a les constitucions definitives núm. 6, 2 i 19, i a una constitució promulgada en la sessió 9 sobre el recurs als tribunals seculars que el president, en la sessió 33, ordenà no publicar. Amb un petit detall; la petició 5 (sobre requisits per a la fundació de personats) fou sostreta al concili i els bisbes se'n reservaren la redacció final, que després encarregaren als advocats; aquests intervingueren en precisar el text definitiu de les altres.

En definitiva, la meitat de les propostes dels promotors arribaren a bon port, i prou.

Tanmateix, la proposta 7, sobre institució de canongies d'ofici, lectoral, magistral i doctoral, tenia com a patró el mateix rei; per això fou reiterada per mitjà de carta reial en la sessió 41. El president declarà haver tingut el propòsit de representar a la cort els inconvenients de la institució, però que, ateses les circumstàncies, era millor sotmetre's al voler del rei. S'hi adheriren els altres bisbes i procuradors episcopals i els síndics de Lleida, Tortosa, Urgell i Solsona, i s'hi oposaren els de Tarragona, Barcelona, Girona i Vic, i informaren que tenien ordre dels seus capítols de fer-ho així. El bisbe president, atès que el concili es trobava prop del seu final, ordenà que cada un dels síndics contradictors escrivís al seu capítol, i que aquests responguessin directament al rei. Allò que els promotors no havien aconseguit, ho aconseguí una ordre explícita de la monarquia.

Constitucions proposades per la presidència

Al contrari, s'ha d'assenyalar que de les trenta-sis constitucions promulgades i publicades, trenta-tres passaren el tràmit de ser lliurades per la presidència al secretari, aquest les llegí, i, sense més discussió, el mateix presi-

dent les declarà “promulgades amb l’aprovació del concili”. L’autocràcia de la presidència, per tant, assolí una mesura difícilment superable. Tanmateix, una constitució acreditada per aquesta via provocà una protesta individual i infructuosa; el síndic d’Urgell protestà de la constitució 36, sobre gratuïtat en l’administració de l’extremunció, al·legant el costum contrari en el seu bisbat.

La llibertat del president envers l’assemblea respecte d’aquesta assolí el seu grau màxim a propòsit de la constitució aprovada en la sessió 9, que prohibia de recórrer als tribunals seculars en causes corresponents als jutges eclesiàstics. Corresponia a la segona petició dels promotors del concili, i en el seu text definitiu hom invocava legislació papal i anteriors constitucions tarraconenses. En la sessió 33, el bisbe president digué que “*licet in sessione nona huius sacri concilii provincialis habita die lunae decima nona mensis julii currentis anni fuerit facta per hoc sacrum concilium constitutio prohibendo recursus ad tribunalia secularia, prout in dicta constitutione continetur; tamen negotio maturius discussu visum fuit expedire suspendendam esse publicationem dictae constitutionis certis de causis per suam Illmam. Dominationem expositis et ponderatis*”. És clar que la causa de l’anul·lació era el temor de reaccions contràries del poder civil. També s’ha d’observar que el concili deliberà formalment sobre la proposta del president, i encara es pot assenyalar que “suspènre la publicació” no era una resolució insòlita⁵ i que tampoc s’oposava frontalment a les competències del concili. Així i tot, el lector del s. XX no pot evitar la impressió que el concili, en aquest àmbit, funcionava en gran manera segons el voler del seu president.

Publicació de constitucions

Si hom compara l’edició oficial de les constitucions amb les actes del concili, s’observa, primerament, que aquestes foren impreses per ordre d’aprovació, i no de matèries. Hom promulgà constitucions en diverses sessions del concili, des de la novena fins a la darrera, en grups de dos o tres, i només en la darrera, a fi d’escurar la carpeta, se’n donaren set. Les preparava un comitè desconegut per nosaltres o bé el mateix president? Del ritme i ordre de publicació se’n pot deduir només que no semblen haver estat redactades abans de l’assemblea.

⁵ La carta del rei sobre la suspensió de publicació de la constitució VIII del concili de 1699 sobre limitació de la jurisdicció del vicari general de l’exèrcit, a Costa y Borrás, *Collectio novissima*, II, p. 167. Amb l’aprovació de Felip V, esdevingué la constitució 30 de 1717.

Josep Raventós ha descobert una modificació en sentit filipista en la constitució tercera del concili de 1717, i l'ha atribuïda a pressions del virrei sobre el bisbe de Girona.⁶ En realitat, les constitucions modificades en l'imprès respecte del text que conegué el concili foren tres; la referida i les constitucions 5 i 9. A la cinquena, hom hi afegí tres ratlles per fer obligatori el port de la sotana per part dels capellans en poblat, contra el text primitiu, que permetia el vestit negre curt, llevat que fos per celebrar la missa. A la novena, hom afegí al text adoptat una petita cua, que especificava que les conferències morals per al clergat havien d'incloure també dissertacions sobre les rúbriques del missal i del breviari. Encara es podria afegir que la constitució publicada núm. 33 és seguida d'una nota peculiar que el concili no conegué.

Les tres constitucions modificades es troben, amb el text que fou publicat, en un full manuscrit que hem trobat solt dins del protocol del secretari Nadal, per bé que no és de lletra d'ell. Qui promogué els canvis, el bisbe Taverner o el marquès de Castelrodrigo? No trobem per ara indicis per pronunciar-nos. Taverner era suficientment filipista per fer l'afegitó, i suficientment conscient de l'autoritat del concili per no sentir-se obligat a respectar-la un cop tancat, igual com l'havia respectat en fer-li adoptar constitucions que no havien estat prèviament estudiades o com havia deixat que algunes propostes del concili fetes a través dels promotors restessin a mig camí.

PETICIONS I PROPOSTES

Al costat dels dos grans temes del concili provincial de 1717, l'assemblea escoltà i respongué súpliques diverses, i deixà constància en acta de disconformitats. Heus ací les que es produïren i el procediment seguit per despatxar-les.

Dret de convocatòria

Ramon de Marimon, vicari general de Tarragona, protestà a través del seu procurador, Sulpici Pontich, de la convocatòria del concili, perquè sostenia

⁶ J. RAVENTÓS, "Una alteració filipista en la constitució III del concili provincial Tarraconense convocat pel bisbe de Girona l'any 1717", a *Anuari 1987 de la Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*, Tarragona, 1988, p. 43-53.

que li pertocava a ell de reunir-lo. La raó bàsica al·legada era el fet de ser vicari general apostòlic, és a dir, designat per la Santa Seu amb motiu de l'absència forçada de l'arquebisbe; deia tenir totes les prerrogatives del metropolità fora de les que dimanaven de l'ordenació episcopal.

El concili sabia que Marimon no tenia raó, perquè la hi havia negada Felip V, que l'havia fet convocar. El president Taverner decretà que la protesta passés al fiscal del concili, a fi que hi donés resposta, assessorat pels advocats. La resposta del fiscal consistí a assenyalar que la legislació i el costum prescrivien que, quan faltava el metropolità, el bisbe *antiquior* el convoqués i presidís. I en desestimar les prerrogatives de vicari general apostòlic, pel fet de no ser permanents; llegit al concili en la sessió tercera l'informe, el president, després de deliberació, decretà que se seguís la doctrina del fiscal. El procurador Pontich completà la seva gestió de protesta apel·lant al papa, i el president l'acceptà, només a efectes devolutius, i no a efectes de suspendre l'assemblea.

Precedències

En la mateixa gestió hom havia demanat per al vicari tarragoní de poder seure el primer entre els bisbes. Era una petició condemnada al fracàs; el principi vigent en matèria de protocol era que els procuradors s'asseguessin després dels titulars. Altres qüestions de precedència les suscitaren els abats de Cardona i Sant Feliu de Girona i el síndic del capítol de Solsona. Els referits abats pretenien precedència sobre els altres pel fet de tractar-se de col·legiates seculars, que anaven al davant dels regulars. La petició del de Cardona fou llegida en la sessió segona, i es determinà que constés en acta. La de l'abat de Sant Feliu de Girona, Taverner, fou llegida en la sessió 6, i passada als advocats, els quals, no obstant, no informaren sobre aquesta petició fins a la sessió 42; el president considerà aleshores que els altres abats presents en el concili havien d'examinar el susdit informe, cosa que no pogueren fer, ja que era la penúltima sessió. Així, tot i ser favorable l'opinió dels advocats, i tot i tractar-se del nebot del bisbe president, l'abat de Sant Feliu de Girona no pogué obtenir una decisió del concili.

El síndic del capítol de Solsona, Marian Tella, havia d'ocupar el darrer lloc del seu braç, perquè la seva catedral era la de creació més recent. S'esqueia, però, que alhora era vicari capitular en seu vacant. La seva petició passà a informe dels advocats del concili, que el donaren en la sessió tercera; l'interessat no havia acreditat documentalment la seva condició de vicari capi-

tular, i per tant, no podia reclamar. El president decretà que s'estigués al vot dels advocats.

Títols

Les habituals protestes dels tarragonins contra el títol de primada atribuït a la seu toledana es produïren en ocasió de l'arribada de les cartes del comissari de Croada, que es titulava canonge de l'església primada. Presentades pel síndic de Tarragona, constaren en acta.

Els canonges d'Urgell, en els poders fets al seu síndic, després de donar els noms dels capitulars, es titulaven *omnes canonici prelati*; el seu bisbe considerava que, en tot cas, havien de titular-se *omnes prelati et canonici*, i que amb la redacció actual pretenien ser tots prelats. Presentà la queixa a la sessió tercera, protestà el síndic del capítol i tot passà a l'acta.

Finalment, el capítol de Lleida dissentí del fet que el prior de Roda d'Isàbena es titulés prior major, títol que seria exclusiu de les catedrals. La dissensió acabà com les protestes anteriorment indicades.

Súpliques

El provincial franciscà, Francesc Beuna, en presentà una en la sessió 6, sobre exempció dels franciscans de Cervera, a propòsit del donatiu de les corts de 1702. El provincial havia acudit ja a l'intendent del principat, José Pedrajas, el qual l'havia remès al concili. La petició passà als advocats, que informaren en la sessió 9, i es remeteren a la decisió papal. El concili, sense excloure el recurs a Roma, acordà repartir la taxa imposada als franciscans entre els altres obligats a pagar.

La manca de coordinació entre els religiosos explica que l'abadessa de Jerusalem, de les clarisses de Barcelona, reiterés una petició anàloga sobre exempció del donatiu de les corts de 1702. Sorprenentment, es resolgué en la sessió 30 que paguessin, atès que el comissari de Croada ho havia determinat així.

Les súpliques dels franciscans posen en evidència la inadequació entre els convocats al concili i els interessos econòmics que aquest havia de debatre. En no ser admesos a l'assemblea els superiors de les ordes i congregacions mendicants i clericals, un sector important de perceptors de rendes eclesiàstiques no podia deliberar sobre els gravàmens que la monarquia imposava a les mateixes rendes.

CONCLUSIÓ

Els afers fiscals, del Subsidi i Excusat, que absorbiren la major part de l'atenció del concili de 1717, implicaren una negociació difícil, per tal com havien de resoldre's en part dins de l'assemblea, amb participació efectiva dels assistents, i en part fora d'ella, i concretament a Girona, en diàleg d'una comissió conciliar amb el comissari reial, Leonardo Gutiérrez de la Huerta; a Barcelona, amb el marquès de Castelrodrigo, i a Madrid, amb el comissari de Croada i el mateix rei. Els bisbes i prelats catalans obtingueren la major part dels seus propòsits; el règim borbònic, per la seva banda, els obligà a concessions significatives. A través de les preguntes del grup de comissionats al concili ple i l'esmenes dels textos que havien d'integrar l'escriptura de concòrdia, el concili conservà la possibilitat de prendre les decisions que cregué oportunes en cada moment de la negociació.

En canvi, la tasca legislativa de l'assemblea, que es caracteritzà per la seva abundància, posa de manifest la inadequació que hi havia entre els convocats, les seves iniciatives i la promulgació de constitucions. Trenta-tres de les constitucions, presentades per la presidència, foren aprovades sense coneixement previ ni discussió dels reunits; tampoc afectaven els interessos dels col·lectius que ells representaven. De les propostes introduïdes per l'òrgan que la mateixa assemblea tenia per intervenir en l'ordre del dia, menys de la meitat feren el camí sencer que havien d'haver recorregut. La funció del concili provincial en aquest àmbit era, doncs, bàsicament la de legitimar formalment iniciatives del president o dels bisbes col·legues seus; es comprèn, per això, que després que s'estroncaren els concilis Tarraconenses, ningú no els enyorés, llevat d'alguns bisbes del s. XIX.

El concili, i sobretot el seu president, manifestà la seva convicció que havia passat l'època de reivindicar immunitats enfront del poder reial. Els afers que conegué pertanyents a aquesta temàtica no originaren constitucions, sinó memorials de súplica adreçats a la cort. Felip II havia iniciat la domesticació de les autonomies eclesiaístiques d'aquesta província; Felip V l'assolí en grau gairebé complet, i restà a Carles III només la decisió de prescindir, en una nova organització fiscal, del concili Tarraconense; en endavant la negociació de la cort amb els eclesiaístics catalans es trasmudaria en ordres peremptòries a cada un d'ells, que serien obeïdes sense rèplica; havent-los dividit, els havia vençut.